

малозабезпечених верств населення [1, с. 246].

Отже, проблема надання безоплатної правової допомоги в Україні вимагає спільних зусиль не лише з боку юридичних клінік, але й інших суб'єктів, які надають первинну та вторинну правову допомогу (органи виконавчої влади, місцевого самоврядування, спеціалізовані установи, центри надання безоплатної вторинної правової допомоги, адвокати і т. д.). Залучення більше суб'єктів до надання безоплатної правової допомоги робить її більш доступною для малозабезпечених верств населення України. Право на правову допомогу, ізакріплене в Конституції України, може бути реалізоване лише через таку систему надання безоплатної правової допомоги, в якій юридичні клініки при вищих навчальних закладах юридичного профілю відіграють важливу роль.

1. Лоджук М.Т. Юридичні клініки в Україні: освіта та правова допомога: монографія. Одеса : Фенікс. 2015 р. С. 328.

2. Польська О.М. Суб'єкти відносин безоплатної правової допомоги в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016 р. С. 76–85.

3. Rogozinnikova K.S. Сучасні методи та форми організації діяльності юридичних клінік у закладах вищої освіти. *Управління та інновації в освіті: досвід, проблеми та перспективи: збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., м.Одеса 27-28 жовтня 2022 року* Одеса. 2022 р. С. 154–158.

4. Rogozinnikova K.S. Особливості взаємодії юридичних клінік з системою надання безоплатної правової допомоги. *Аналітично-порівняльне правознавство*. № 2 2023 р. С. 245-249.

ГРЕБЕНЕНКО Ірина Олександрівна
викладач кафедри
загальноправових дисциплін
Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СУЧАСНИЙ СТАН ІНСТИТУТУ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ДОПОМОГИ

Впровадження стандартів правової соціальної держави в Україні потребує системних заходів, спрямованих на визнання, ізахист та забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Однією з ключових мет держави в цій сфері є створення ефективної системи захисту прав людини, яка відповідала б міжнародним та європейським стандартам. Це сприятиме реалізації конституційного положення, ізгідно з яким права та свободи людини визначають стратегію соціальної політики України.

Міжнародні правові акти, які гарантують право на справедливий суд,

ізобов'язали державу забезпечити особам реальний, а не лише формальний доступ до суду, підкреслюючи, що це право не може бути здійснене без права на юридичну допомогу [2].

Однак українське суспільство залишається під впливом внутрішніх чинників соціально-економічної нестабільності, що призводить до погіршення рівня життя, недовіри до влади та правосуддя. Зростає кількість населення, яке вважається вразливим, чії права у будь-який спосіб порушуються. Ці групи населення не мають фінансових можливостей для отримання кваліфікованої юридичної допомоги, оскільки не можуть витратити кошти на послуги адвоката.

Отже, надання безоплатної юридичної допомоги соціально незахищеним верствам населення, а також іншим особам, які цього потребують, є не лише частиною державних гарантій забезпечення прав і свобод громадян, але й важливим елементом соціальної політики держави в цілому.

Безоплатна вторинна допомога означає доступність послуг чи ресурсів для тих, хто має потребу у додатковій підтримці або консультаціях, але не має можливості оплатити за ці послуги. Це може включати консультування в галузі освіти, психологічну підтримку, лікарські консультації або інші послуги [6].

Стан таких програм може різнитися в різних країнах і в залежності від місцевих умов, доступності фінансування та громадської підтримки. Деякі організації громадського сектору, благодійні фонди або урядові ініціативи можуть надавати безоплатну вторинну підтримку.

Останні тенденції в багатьох країнах показують зростаючий інтерес до підтримки громадських програм безкоштовної допомоги, ізокрема в контексті психологічної підтримки, освіти, доступу до медичних послуг і правової допомоги.

Право на безоплатну вторинну юридичну допомогу на відміну від первинної доступне лише певним категоріям осіб, які визначені відповідно до законодавства. Серед них - особи з низьким рівнем доходу, люди з інвалідністю, учасники воєнних дій, внутрішньо переміщені особи, жертви домашнього насильства, діти та інші групи соціально вразливого населення [3].

Безкоштовна вторинна правова допомога включає в себе послуги, такі як захист від обвинувачення та представництво інтересів осіб, що мають право на цю допомогу, у судах, державних та місцевих органах перед іншими особами.

Згідно зі статтею 28 Закону №3460, Міністерство юстиції України має повноваження затверджувати стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги. Ці стандарти визначають основні характеристики гарантованого державою захисту, узгоджені з міжнародними та національними правовими актами, що дозволяють адвокатам незалежно

визбирати стратегію захисту прав та інтересів клієнтів [1].

Структура вторинної правової допомоги обумовлює 178 991 випадок надання такої допомоги. З цієї загальної кількості:

- 133 046 (74%) випадків включають у себе надання вторинної правової допомоги адвокатами.

- 45 984 (26%) випадків охоплюють надання вторинної правової допомоги співробітниками місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги (МЦ) [5].

Результати порівняння статистики судових органів та статистики Координаційного центру з надання безоплатної правової допомоги (КЦ) за виданими дорученнями є інформативними. Наприклад, у 93 070 випадках, коли безоплатна вторинна правова допомога (БВПД) надавалася регіональними центрами, це було здійснено виключно адвокатами. Із цієї кількості, 18 352 доручення стосувались захисту затриманих осіб у справі про кримінальне правопорушення, 49 175 – доручення на захист за призначенням, 3 935 – доручення на захист у випадках застосування примусових заходів медичного характеру, ізагалом - 71 462 доручення. Проте іноді на одну справу може видаватися два доручення. У певних випадках доручення можуть бути видані, але справа так і не потрапила до суду [4].

Звіт судової влади свідчить про те, що до суду у 2021 році надійшло 116 043 кримінальних проваджень. Шляхом приблизного порівняння можна зробити висновок, що адвокати з системи безоплатної правової допомоги (БПД) були залучені до 61% справ кримінального провадження.

Наведені цифри вказують на значний внесок БПД у загальну структуру правової допомоги. Вони також вказують на розрив між відсотком залучених адвокатів і загальним обсягом справ, в яких вони беруть участь. Частка адвокатів, які беруть участь, є невеликою, проте вони мають значний обсяг роботи, що гарантує їм підвищений доступ до клієнтів.

Другим показником оцінки обсягу БПД у загальній структурі правової допомоги є частка участі адвокатів. Мін'юст стверджує, що лише 20% БПД надається адвокатами. Однак цю оцінку можна здійснювати за різними критеріями: кількістю справ, кількістю суб'єктів, оплатою годин роботи [2].

Недопустимо порівнювати первинну та вторинну правову допомогу, оскільки це різні концепції. Кількісний показник Мін'юсту штучно завищується через первинну БПД. Однак важлива та значуща робота здійснюється на рівні вторинної правової допомоги, і саме на цьому рівні адвокати надають 74% правової допомоги.

Твердження Мін'юсту щодо незначної участі адвокатів у наданні БПД є неправильним як за кількісними показниками, так і за змістом діяльності. Майже усі види адвокатської діяльності включені до сфери надання БПД за Законом України «Про безоплатну правову допомогу». Цей закон визначає різницю між правовою та адвокатською діяльністю. Первинна безоплатна правова допомога виключена з адвокатської сфери та покладена на

працівників МЦ [6].

Залучення працівників МЦ до надання вторинної правової допомоги є логічним наслідком загальної тенденції до обмеження адвокатської монополії на представництво в судах. Адвокати повинні бути критично налаштовані до такого підходу та вимагати припинення можливості надання вторинної БПД працівниками державних органів.

Важливо підкреслити, що саме вторинна БПД є істотною, професійною та значущою, і на цьому рівні адвокати надають 74% правової допомоги. Особливо у сфері кримінального судочинства, де вони забезпечують 100% БПД. При цьому адвокати з БПД брали участь у практично половині справ кримінального провадження, що свідчить про високий рівень впливу системи БПД на цю сферу [7].

Стандарти безоплатної вторинної правової допомоги є орієнтирами, які встановлюють очікування держави щодо якості надання цієї послуги, спрямовані на покращення роботи суб'єктів надання правової допомоги та оцінку їхньої діяльності.

Зрозуміло, що ця діяльність повинна базуватися на методології, пов'язаній із стандартами та критеріями якості діяльності адвокатів, а також стандартами збору та аналізу даних, що є частиною плану держави щодо надання громадянам правової допомоги.

1. Доступна та якісна правова допомога в Україні. Ключові результати проекту. 2019. URL : <http://qala.org.ua/wp-content/uploads/2014/03/KEY-RESULTS.pdf>.

2. Звіт Комітету з питань безоплатної правової допомоги, що діє в складі НААУ, із актуальних питань функціонування системи безоплатної правової допомоги в Україні. 2022. URL : https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%20%D0%91%D0%9F%D0%94_2022.pdf.

3. Козьяков І., Говоруха О. Актуальні питання реалізації принципів надання безоплатної правової допомоги. 2018. URL : http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/1-2018/koziakov_govoruha.pdf.

4. Міністерство юстиції зацікавлене в розвитку незалежної системи БПД. Урядовий портал. 2019. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/ministerstvo-yusticiyi-zacikavlene-v-rozvitku-nezalezhnoyi-sistemi-bpd>.

5. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу: постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.2013 №130. 2017. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/130-2013-%D0%BF>.

6. Результати моніторингу місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги. 2017. URL : <https://helsinki.org.ua/articles/rezultaty-monitorynhu-mistsevyh-tsentriv-z-nadannya-bezoplatnoji-vtorynnoji-pravovoji-dopomohy/>.

7. Сірош Д.М. Порядок фінансування витрат на безоплатну правову допомогу в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2015. №1. URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/6111/1/%D0%9F%D0%9E%D0%A0%D0%AF%D0%94%D0%9E%D0%9A%20%D0%A4%D0%86%D0%9D%D0%90%D0%9D%D0%A1%D0%A3%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%92%D0%98%D0%A2%D0%A0%D0%90%D0%A2.pdf>.